
Çelikörs, S. (2020). Mustafa Özçelik'in Şiirlerinde Yer Alan Mazmunlar Üzerine Bir İnceleme. *Folklor Akademî Dergisi*. Cilt:3, Sayı: 3, 498 – 517.

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Recieved: 11.06.2020

Kabul / Accepted: 04.12.2020

Araştırma Makalesi/Research Article

MUSTAFA ÖZÇELİK'İN ŞİİRLERİNDE YER ALAN MAZMUNLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Sefa ÇELİKÖRS**

Öz

Klasik Türk şiiri 13. yüzyılda başlayıp 19. yüzyıla kadar varlığını devam ettirebilmişse de daha sonra kaleme alınan şiirlerde de bu dönemin etkilerini, izlerini görmek mümkündür. Klasik Türk şiirinde yer alan aşk konulu hikâyeler, dinî şahıslar dolayısıyla mazmunlar, modern Türk şiirinde de varlığını zaman zaman hissettirir. Divan şiiri geleneğinden yararlanarak modern şiir yazar şairlerden birisi de Mustafa Özçelik'tir.

Bu çalışmada günümüz Türk edebiyatı şairlerinden Mustafa Özçelik'in şiirlerinde yer alan klasik Türk şiirinde görülen belli başlı mazmunların -Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Ferhat ile Şirin, Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. Meryem, Hz. İbrahim, Hz. Yakup, Hz. Yusuf- nasıl ve hangi anlam ilgileriyle kullanıldığı şairin incelemeye tabi tuttuğumuz Bir Irmak Düşü, Dünyanın Tenhasında, İfşa, Serenat, Güneş ve Ayna, Ateş Denizi, Gül ve Hançer, Dilim Ol Söyle adlı eserlerinden seçilen şiir örnekleriyle gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmada ilk planda Mustafa Özçelik'in şiirle olan bağı irdelenmiştir. Ardından şairin şiirlerinde geçen mazmunlar aşk konulu hikâyeler ve dinî şahıslar adlarıyla iki ayrı başlık altında şiirlerinden örnekler aktarılarak ele alınmıştır. Elde edilen bulgular ise "Sonuç" bölümünde ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, mazmun, Mustafa Özçelik.

* Bu makale Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir 2019, "Mustafa Özçelik'in Şiirlerinde İmge" adlı tarafımızca hazırlanan yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışmayı makale boyutlarında sınırlandırmak için örnek şiirler azaltılmış ve şiirlerin ancak bir kısmına yer verilebilmiştir.

** Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı yüksek lisans mezunu, sefacelikors@gmail.com, ORCID: 0000 0001 5497 9646

A REVIEW ON THE MAZMUNS IN MUSTAFA ÖZÇELİK'S POEMS

Abstract

Klasik Turkish poetry 13. starting in the century, 19th century. It is possible to see the effects and traces of this period in the poems penned later, although it was able to continue to exist until the century. As a result of the individuals involved in both classical Turkish poetry, mazmuns make their presence felt in Modern Turkish poetry as well. One of the modern Turkish poets who benefited from the tradition in this sense is Mustafa Özçelik.

In this study, the poems of Mustafa Özçelik, one of the poets of modern Turkish literature, were tried to be determined by passing on the examples of how and with which meaning interest the major mazmuns seen in Classical Turkish poetry were used. In the study, the poet's connection with modern poetry was examined. Then, the poems in the poetry of the poet were taught by transferring examples from their poems under two separate titles, naming stories about love and religious people. The findings are expressed in the "Conclusion" section.

Keywords: *Classical Turkish poetry, mazmun, Mustafa Özçelik.*

Giriş

1954'te Eskişehir'in Günyüzü ilçesinde dünyaya gelen Mustafa Özçelik, şiir dışında başka türlerde de eser vermiş ve yeteneğini kanıtlamış (biyografi, hikâye, deneme, vb.) olan bir sanatkârdır. Gelenekçi bir şair olan Özçelik'te Yunus Emre, Yahya Kemal ve Cahit Zarifoğlu gibi isimlerin etkisi de görülür:

Şair, dünyada olup bitenlere ve zulme uğrayan kişilere duyarsız kalmaz. Onların acısını, şiirlerine realist bir yaklaşımla yansıtır. *“Mustafa Özçelik'in şiiri sessiz fakat derinden akan bir ırmağın sakin yolculuğu gibidir. İçinde yaşadığımız çağın tüm olumsuzlukları karşısında şair sorumluluğu ile acı içindedir. Afganistan'la ilgili şiir bu acı ile yazılmıştır. Pek çok şiirinde bu acıyı, hüznü, bu duyarlılığı hissedebilirsiniz.”* (Kurtulmuş, 2013: 9-10). Mustafa Özçelik şiirlerinde insanı, uygarlığı, aşkı, sevgiyi, ölümü, hüznü ve ayrılığı ana tema olarak işler. Sanatında hem gelenekten hem de modern şiirin imkânlarından yararlanır. Halk şiiri nazım şekillerinden biri olan koşmanın yanı sıra divan şiiri nazım şekillerinden gazel tarzında şiirler de yazar. Şairin ulaşmak istediği hedefin geleneği yeniden kurmak olduğunu söylemek mümkündür. Şiirlerinde körü körüne batıla bağlı kalmak yerine, geleneğin verdiği maneviyatın içerisinde sanatını oluşturmaya çalışır.

Ses, Özçelik'in şiirlerinde dikkat çeken bir unsurdur. Şiirindeki ses ve görünenin altındaki derinlik, adeta bir bütünlük içerisindedir. *“Mustafa Özçelik o kendine dair, artık görüldüğünde, kendini işaretleyen şiirindeki ses ve dokuyu şiirleri okudukça daha bir farkına varmaya daha bir anlamaya doğru bir kavrayışa da sahip oluyoruz elbet. Bu kozayı açınca veya kozayı kırınca içindekini görmek gibi bir şey...”* (Durman, 2017: 30). Beyhan Kanter, Mustafa Özçelik'in kendi şiir dilini oluşturması hakkında şunları söyler: *“Mustafa Özçelik, kendi şiir dilini oluşturarak, doğal dilin eşyayı kavramsallaştırmasını şiirlerinde anlamlı bir örüntüyle ifade eder.”* (2017: 36). Özçelik'i farklı kılan yanlarından birisi, kendine has olan şiir dilidir. Bu da Özçelik'in sanatında göze çarpan önemli bir unsurdur. Onun *“şiirinde 'ben' dil keskin hükümler vermekten ziyade yaşanan hali duyurur. İçine kapanan, karamsar, kötücül bir evreni şiirinden uzak tutar. 'Ben' merkezli bir söyleyiş değildir. Ötekine, maveraya ulaşma isteği görülmektedir. İnsanın*

anlam arayışı vurgulanır.” (Soyak, 2017: 59) Mustafa Özçelik'in şiirlerinde karamsarlıktan öte, umut ve sevgi vardır. Hüznü konu ettiği dizelerinde bile mutlaka bir kurtuluştan bahseder. Sanatının özünde “aşk” ve “tabiat” oldukça önemli bir yer tutar. Şiirlerinde gelenekten etkilenen sanatkâr, bu etkiyi modern şiirle harmanlayıp okura aktarır. Sanatında “*Geleneksel şiirle olan bağı, ilgisi dolayısıyla divan şiirini, halk edebiyatı ve tekke şairlerinin izlerini bulabilir, Yunus'un olduğu gibi Karacaoğlan'ın sesini de duyabilirsiniz ondan çok istifade etmiştir.*” (Kurtulmuş, 2013: 9). Şairin şiirlerinde görülen halk ve divan edebiyatının yansımaları geleneğe bağlı tavrının bir sonucudur. Bu bağlamda Mustafa Özçelik'in şiirinin kaynaklarını divan, halk, tekke ve modern edebiyatın oluşturduğu söylenebilir.

Mustafa Özçelik'in Şiirlerinde Yer Alan Mazmunlar

Arapça “zımn” kökünden gelen mazmun “mefhum, mana, meal” ve “nükteli, cinaslı, sanatlı söz” şeklinde tanımlanır (Mengi, 2015: 134). Cihan Okuyucu, mazmunla ilgili olarak şu ifadeleri kullanır: “*Klasik edebiyatımız genel kabule göre bir “mazmun edebiyatı”dır. Bununla birlikte mazmundan ne kastedildiği hususu pek açık değildir. Çok zaman bu terimle, kalıp fikir ve düşünceler veya benzetmeler kastedilmektedir*” (Okuyucu, 2010: 94-95). Mazmun, edebiyatta bazı kavram ve düşüncelerin ifade edilmesinde kullanılan klişeleşmiş söz ve anlatımlar demektir. Mazmunlar divan şiirine Fars edebiyatından girmiştir (Pala, 2012: 298). Edebiyat terimi olarak mazmun “cümle, beyit ya da beyitler içerisindeki gizli olan sanatlı anlam” diye de açıklanır. Mazmunun aslını ise teşbih sanatı oluşturur (Mengi, 2015: 134). Mehmet Kahraman ise mazmunla ilgili olarak şu ifadeleri kullanır: “*Edebiyatta, içinde daha geniş niteleme ve kültürel birikimleri barındıran, uzun deneyimlerin sonucu ortaya çıkan bu ‘mazmun’lar, her zaman geçerli olan varoluşlardır*” (Kahraman, 1996: 240).

Mazmunlar özellikle klasik Türk şairlerinin duygu ve düşüncelerini metinlerine aktarmasında önemli bir unsur olmuştur. Gizli, sanatlı anlatım olarak da bilinen mazmun, Klasik edebiyatın kendi şiir dünyasının, inanış, hayal ve birtakım düşüncelerin ifade şeklidir. Mazmun, bir sanatkârın hünerini gösterme amacıyla ortaya çıkardığı söz ustalığı olarak da bilinmektedir (Şenödeyici, 2016: 78).

Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı* adlı eserinde mazmun hakkında birtakım bilgiler verir:

“Mazmun Müslüman süsleme sanatlarındaki o girift ve tenazurlu şekiller –arabeskler- gibi her tarafı birbirine cevap veren kapalı bir âlemdi. Bu kapalı âleme, her kelime kendi hususî mânâları ve çağrışımlarıyla gelir, ancak bilmece çözüldüğü zaman gizliden gizliye kurmuş olduğu bu kıyaslarla ve oyunun araya koyduğu psikolojik mesafeden söylemek istediğini söyler, yahut çok defa ima ederdi” (Tanpınar, 2001: 11-12).

Mustafa Özçelik’in şiirlerinde yer alan mazmunlar ise daha çok kalıplaşmış şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Özçelik, divan ve halk edebiyatı geleneğinden etkilenen bir şairdir. Bu etki, eserlerinde açık bir şekilde görülür. Onun şiirlerinde Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Ferhat ile Şirin gibi efsanevi kahramanların yanı sıra Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. Meryem, Hz. Yakup, Hz. İbrahim ve Hz. Yusuf gibi dinî şahıslar da dikkat çekmektedir. [Adı geçen şahıslar şairin his ve hayal dünyasında yer etmiş ve farklı tasavvurlarla şiirine konu olmuştur. Sanatkâr, *Şiir İklimi* adlı eserinde divan ve halk edebiyatına verdiği önemi şu sözlerle kaydeder: “*Mesnevi ve destan okumayan bir romancı ya da hikâyeci, kaside, gazel bilmeyen bir çağdaş yazar ve şair düşünmek, eşyanın tabiatına aykırıdır.*” (Özçelik, 1998: 98).

Mustafa Özçelik’in şiirlerine ilham kaynağı olan Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin gibi hikâyeler öte yandan dinî şahıslar daha çok geleneksel anlayışla söz konusu edilerek mazmun oluşturmuştur. Bu mazmunlar şairin şiirlerinde teşbih, telmih ve tenasüp unsuruyla birlikte imgeleştirilmiştir. Leyla mazmunu kimi zaman mesnevideki Leyla ile benzerlik taşıırken kimi zaman da “menekşelerin leyla renginde açması” şeklinde orijinal bir tasavvurla da zikredilmiş, dolayısıyla “leyla” lügat manasıyla “karanlık, gece” olarak da anılmıştır.

Özçelik’in sekiz şiir kitabı bulunmaktadır. İncelenen *Bir Irmak Düşü*, *Dünyanın Tenhasında*, *İfşa*, *Serenat*, *Güneş ve Ayna*, *Ateş Denizi*, *Gül ve Hançer*, *Dilim Ol Söyle* adlı şiir kitaplarında yer alan mazmunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Aşk Hikâyesini Konu Alan Mazmunlar

Leyla ile Mecnun

Leyla ile Mecnun Arap, İran ve Türk edebiyatında sıkça yer bulan bir anlatıdır. Divan şairleri de şiirlerinde Leyla ile Mecnun hikâyesine sıkça yer

vermişlerdir. Bunlardan ilk akla geleni 16. yüzyıl şairlerinden Fuzûlî'nin yazdığı Leyla ile Mecnun mesnevisidir. Bu hikâyenin ilk kaynağı Arap edebiyatıdır. Araplarda doğmasına rağmen bu mesnevi Fars ve Türk edebiyatında daha geniş yer bulmuştur (Yavuz, 2005: 58). Arap kaynaklı bu hikâyede Leyla ile Mecnun'un küçük yaşta birbirini sevmesi, Leyla'nın babasının tüm ısrarlara rağmen Leyla'yı Mecnun'a vermeyişi ve iki âşğın kavuşmadan ölmesi anlatılır (Zavotçu, 2006: 312). Genceli Nizâmî'nin eserinde ise Mecnun'un Leyla'da Mevlasını bulduğı görülür.

Leyla, Türk edebiyatında bir sevgili olarak kadının farklı şekilde doğuşunu temsil eder. Leyla ile Mecnun, aşk temasını konu edinen ilk metin değıldir. Ancak var olan diğler anlatılarda erkeğın hâkimiyeti daha ağırlıktadır. Bu anlatılarda erkek kahraman, istediğı kadına ulaşmak için olağanüstü çabalara girmez, onun için ağlayıp sızlamazdı. Leyla ile Mecnun'da bu anlayışın değıştiğı, sevgili uğruna her türlü acıya göğüs geren, gözyaşı döken, aşkından dolayı rüsva olmayı göze alan bir sevgiliyle karşılaşıldı (Tökel, 2017: 2). Mecnun'un Leyla uğruna aklını yitirdiğı, çöllere düştüğü, hatta saçına kuşların yuva yaptığı bilinmektedir. Bu konu mesnevilerde sıkça karşımıza çıkarken modern Türk şiirinde birçok şairin eserinde yer bulmuş ve Özçelik'in şiirlerine de kaynaklık etmiştir. Onun şiirlerinde kırılğan menekşeler leyla renginde açar, yıldızlar Leyla'dan haber, rüzgârlar ise Mecnun'dan selam getirir. Leyla, üzerinden geçen buluta Mecnun'u sorar. Şair zaman zaman da Mecnun'un aklını yitirme derecesine gelerek çöllere düşmesine telmihte bulunur:

“Mavi bir gülümsemeyle koruyan cebrail şefkati

Ekmeğı ve sevdayı kutsal sayıp

İntiharlara aldırılmayan o yüz

Bir çöl dosyası açılır önümüzde

Yıldızlarda Leyla'dan bir haber

Rüzgârlarda Mecnun'dan bir selam

Çölü denizle buluşturan koşu

Küheylan küheylan...” (Küheylan / s. 12)

“Küheylan” şiirinde Leyla ile Mecnun'un isimleri art arda anılır.

Leyla ayrılık günleri gelip çattığında eve hapsedilir: “O yıldız bir burca yerleşti. Cevher hazinesine hapsedildi” (Ayan, 2008: 113). Fuzûlî'nin Leyla ile Mecnun mesnevisinde de Leyla bir yıldız olarak anılır. Rüzgâr, Türk şiirinde haber getirici olarak nitelendirilir. Kimi zaman âşığa sevgilinin kokusunu, kimi zaman da selamını getirir. Çöl, Mecnun'la birlikte bir bütün olagelmıştır. Şairin, şiirinde çöl dosyasını açarken Leyla ile Mecnun'la karşılaşması tesadüf değildir. Özellikle metinlere bağlı kalarak onlara telmih yapmaya çalıştığı görülür. Mecnun'un bir kadın uğruna çöllere düşmesi, çevresi tarafından kınanmasına sebep olsa da çöl, onun gerçek Leyla'ya ulaşmasında önemli bir mekândır. Bu yüzden Mustafa Özçelik, şiirlerinde ne zaman çöl unsuruna değinmeye çalışsa Mecnun'u o mekândan ayrı tutamaz.

“Her çiçek senden bir haber

Her güvercin senden bir renk taşır

Atına binen yolcu sana koşar

Ben de bir hicran bulutu gibi

Yağmurlarla gökten yere ağıp

Toprağına düşeyim ey Leyla...” (Niyaz Makamında 2 / s. 27)

“Niyaz Makamında 2” şiirinde Leyla ile canlıların beslenmesinde temel kaynak teşkil eden toprak arasında ilgi kurulur. Şair, bu dizelerde Leyla'sını arayan bir mecnundur. Şiir ilk anlamıyla bunları çağrıştırdırken aslında arka planda ilahi aşk anlatılır. Şaire göre yaratılan her şey Allah'tan bir iz taşır. Çiçekler, güvercinler... Âşık konumundaki şair de bir yağmur damlası olup aslına, maşukuna kavuşmak ister. Onun Leyla'sı Allah'tır. Beşerî aşk insanı ilahi aşka götüren bir köprüdür. Tıpkı Mecnun'un Leyla'sında Mevlasını bulması gibi. Hicran, yani ayrılık bulutu ise ruhların elest meclisinden ayrılarak bu gurbet âlemine gelişini hatırlatır. Toprak, İslam inancında başlangıcı ve sonu temsil etmektedir. Ona (Leyla'ya) doğru koşanlar, haberdar olanlar, renk taşıyanlar ve yağmak isteyenler olsa da, şair başlangıç ve bitişin kapısı olan Leyla'nın toprağına düşmek ister.

“Hayata uyandı bir ceylan

Gözleri dünya rengi, toprak

Kalbinde çöl hatıraları

Leyla bu saatte saçlarını tarar

Ne varsa dillenir kalbinde

Nasılsa bir bulut geçer üzerinden

Ona Mecnun 'u sorar..." (İlk Yaz / s. 27)

“İlk Yaz” şiirinde anılan “ceylan, çöl, bulut, Leyla, Mecnun” gibi kelimeler anlamca birbiriyle tenasüp içerisinde kullanılır. Leyla bu şiirde üzerinden geçen buluta Mecnun’u sorar, bulutla söyleşir. Leyla’ya olan aşkıdan dolayı aklını yitirme derecesine gelip çöllere düşen Mecnun’a orada ceylanlar arkadaşlık eder. O yüzden ceylanın kalbinde çöl hatıraları vardır. Mustafa Özçelik, şiirlerinde Leyla ile Mecnun’a değinirken olayın mesnevilerdeki şekline göre telmih yapar. Fuzûlî’nin Leyla ile Mecnun mesnevisinde Mecnun boynu burulmuş ayağı bağlı bir ceylan görür, ona acır. Onu öldürmek üzere olan avcıya seslenerek ceylana kıymamasını söyler. Üzerindekileri avcıya vererek ceylanı kurtarır. Çölde ona arkadaşlık eder (Ayan, 2008: 178). Ayrıca mesnevide Leyla’nın derdini, sırrını buluta açtığı görülür: “Leylâ bulutla konuşmaya başladı ve ona: “Ey âhımla dâimâ sırdaş olan bulut! Başını göklere ulaştırsan da şu inleyen benden beter olduğunu sanma! Bana şimşeği gürültünü ve yağmurunu sunma! (...) Ey bulut bana vefâ göster! Sana bir hâcetim düştü, onu gider! Var o yüzü gül gibi olan sevgiliye benden! Zârı zârı ağla ve sevgiliye benden söyle” (Ayan, 2008: 202-203).

“Şimdi başka bir âlemde

Beni göğsünde çoğalt

Unuttur bildiğim her şeyi

Başlasın efsane suskunluğum

Hepimizin kalbi çöldür aslında

İçinden Leyla geçene kadar..." (Avcı / s. 30)

“Avcı” şiirinde kalp-çöl benzetmesi yapan şaire göre susuz ve ıssız olan kalp çölünü, çöl olmaktan kurtarıp yeşertecek olan Leyla gibi aşkında sadık olan bir sevgilidir. Çöl misali susuz, çorak olan kalbi sevgili canlandırır,

yeşertir. Kalp gönüldür. Şair, soyut olan bu kavramı çöl benzetmesi ile somutlaştırmıştır. Bu kalp çölünü o kalpten (çölden) geçen Leyla (gibi bir sevgili) yeşertebilir ancak. Mecnun hem somut olarak çöldedir hem de Leyla yanında olmadığından onun için soyut manada her yer çöl gibidir. Söz konusu şiiri ikinci anlamıyla da düşünmek mümkündür: Kalplerde gerçek sevgiliye yani Allah’a duyulan aşk olmadığı sürece o kalp çölden farksızdır.

“Yol uzun yorgun yolcu

İçinde dünyanın bütün çölleri

Yitik bir düş görür Mecnun

Aralıksız süren gecede

Hâlâ dünyaya küskündür yüreği

Kırılğan menekşeler ise içinde

Leyla renginde açar

Hep bir baharı özler gözleri

Bir çift sarmaşığa hayran kalarak

Umudu yüreğinde büyütür...” (Yolcu / s. 32)

Şair, “Yolcu” şiirinde kendisini yorgun bir yolcuya, bir bakıma Mecnun’a benzetir. Mecnun, aklını yitirme aşamasına geldiğinde başını alıp çöllere gider. Artık bütün yollar onun için çöllerden ibarettir. Öyle ki dünyanın bütün çölleri sanki artık onun içindedir. Çöl; ıssızlığı, kuraklığı, susuzluğu hatırlatır; yaşanması çok zor olan yerleri imgeler. Mecnun, kendi dünyasında yaşayıp herkese küskün olan kişidir. Dünyaya küskün olan bir âşiktir Mecnun şairin nazarında. Genellikle mavi ve mor renklerde açan menekşenin Leyla renginde açması oldukça farklı bir tasavvurdur. Sözü edilen menekşe kırılğandır, bu yüzden de Leyla renginde yani kara açmaktadır. “Leyl” gece demektir. Leyla, çok karanlık gece anlamına gelir. Ayrıca Fuzûlî’nin mesnevisinde Mecnun “menekşeye gönlünün gamını söylerdi, sevgilisine kavuşmasını söylesin diye.” (Ayan, 2008: 129). Bu da Mustafa Özçelik’in anlatıya bağlı kalarak göndermeler yaptığını gösterir.

“İşte şimdi o kuşlarla

Nazım ve niyazım sana

Ben ki şimdi çöllerin yeni mecnunuyum

Adım Yusuf adım Kays...” (Niyaz Makamında 2 / s. 26)

Özçelik, şiirinde kimi zaman Yusuf kimi zaman da Kays olduğunu açıkça ifade eder. Yusuf da Kays da ayrılık acısı yaşamıştır. Kays bilindiği gibi Mecnun'un asıl adıdır. Sonradan Leyla'ya olan aşkından aklını yitirme derecesine geldiğinden halk arasında sevda yüzünden aklını yitirmiş, deli anlamında gelen “mecnun” olarak anılır. Şiirde aynı zamanda Mecnun'un kuşlarla söyleşmesine de göndermede bulunur şair. Nitekim Mecnun tuzağa yakalanmış bir güvercine hâlini açıklamış ve ona Leyla'nın kapısının önüne yem isteme bahanesiyle konmasını söylemiştir. İşte bu güvercin geceleri Mecnun'un başında yuva kuran kuştur (Ayan, 2008: 181-182).

Ferhat ile Şirin

Ferhat ile Şirin gerek sözlü kültürle kulaktan kulağa yayılan gerekse yazıya aktarılarak günümüze kadar ulaşmış olan bir halk hikâyesidir. Bu hikâye mesnevilere de konu olmuştur. İlk defa Genceli Nizamî'nin Hüsrev ü Şirin adlı mesnevisinde işlenmiştir. Ferhat'ın öne çıkan özelliği sadık bir âşık olması ve sevdiği Şirin'in aşkı uğruna dağları delmesidir (Zavotçu, 2006: 154).

Mustafa Özçelik şiirinde ise Ferhat ile Şirin hikâyesine dağ, kazma, yol gibi kavramlar aracılığıyla telmih yapıldığı görülür.

“Işıksız bakılmaz aynalara

Şirin olmasa

Hangi dağa kazma vururdu Ferhat

Ferhat kazmayı kalbimize vur

Geçersen vaktimizin içinden

İçimizin yollarını aç

Bol imkanlı bir zaman içinde

Lambalar yansın kalbimizin içinde...” (Lambalar / s. 19)

Şiire göre kalpler artık sevmeyi unutmuş ve kalplerde yanan ışıklar da sönmüştür. Bu sevgi yollarının açılması için bir şeyler yapmak gereklidir ki lambalar yeniden yansın. Bu yüzden Ferhat gibi bir aşığa ihtiyaç vardır. Dağ, aşılması zor olanı, mesafeler arasındaki en büyük engeli temsil eder. Oysa Ferhat o kadar güçlüdür ki dağa kazma vurup parçalayacak derecede güce sahiptir: “*Ferhat’ın Şirin’e kavuşmak için ortadan kaldırılması imkânsız bir dağı ortadan kaldırmaya çalışması, hikâyenin en orijinal ve önemli motifidir. Ferhat dağı ortadan kaldırmaya başladığında elindeki külüngü kayalara öyle bir şekilde vurur ki yüz batman ağırlığındaki kayaları toz haline getirir.*” (Bars, 2012: 1001). Her şeyin bir sebebi olduğunu hatırlatan şaire göre Ferhat’ın dağı delmesinin de bir sebebi vardır. O da Şirin’e kavuşmaktır. Şair burada özgün bir imgeyle Ferhat’tan bir istekte bulunur. Bu isteği kazmayı kalplere vurmasıdır. Çünkü Ferhat’ın kazmayı vurduğu yerde hedefe ulaşmak vardır. Su, onun Şirin’e kavuşabilme ihtimalinin yoludur. Şaire göre Ferhat’ın yüreklere vurmasıyla da kalbin yolları açılacak ve aynalar, kalbin içinde yanan lambalarla aydınlanacaktır.

“Ferhat hangi dağı kazmadadır ki

Kanayan elleriniz

Bitmemiş çilenizi güllere taşıır

Çiçekçi kadınlar Şirin’den habersiz

Hesaplar yapar

Siz hepsini yanlış çıkarırsınız

İhtiyar ağaçların yüzlerinde şu hikmet levhası:

Kederden kaçılır, kaderden kaçılmaz.” (Cüz / s. 21)

Ferhat, büyük bir aşığı ve sevgilisi uğruna tüm zorlukları göze alabilen erkeği temsil eder. O, bir kenarda eli kolu bağlı oturup kaderine razı gelmez. Aksine mücadele eder, savaşır. Mücadelesini icraata döker, pes etmez. Dağları deler. Güller kırmızı rengini dağa kazma vurmaktan yıpranan, kanayan ellerden almıştır şaire göre. İhtiyar ağaçlar olgun ve belli bir yaşam tecrübesine sahip olan insanların bir simgesidir. Kederden kaçılabilceği ama kaderden kaçılmayacağı sanki onların yüzlerinde yazılıdır. Şiirde geçen “levha” kelimesi “korunmuş levha” anlamına gelen ve kader kitabı olan

“levh-i mahfuz”u akla getirir. Bu levha Allah’ın kudretiyle olacak şeylerin üzerinde yazılı olduğu levhadır. İnsanların kaderi bu levhada yazılıdır (Pala, 2012: 287):

“Sen gittin... Ayrılıkların dilini bile bile ağlıyorum

Akşam iniyor dağlara şimdi bir veda sesi bu şiir

Öpüyorum bir bahar dalını bir çocuk yüzünü

Çılgılığım bana dönüyor bütün yamaçlardan sonra

Yitik bir ezgiyi üflüyor kavalına çobanım

Dağlara Ferhat diliyle bakıp türküsünü söylüyor...” (Firuze / s. 34)

“Firuze” şiirinde Ferhat’a yine dağ ve tabiat unsurlarıyla gönderme yapıldığı görülür. Ferhat, Şirin’e kavuşmak için dağı delmeye çabalarken Şirin’in ölüm haberinin gelmesi sonucu intihar eder. O yüzden dağlarda hep bir veda sesi vardır. Bu ses şiirin sesidir. Şiirde de çobanın kavalına yitik bir ses yüklenir ve dağlara Ferhat diliyle türkü söylenir.

Yusuf ile Züleyha

Hız. Yakup’un oğlu ve İshak peygamberin torunu olan Yusuf, Kur’an-ı Kerim’de adı geçen ve kıssası uzun bir şekilde anlatılan İsrailoğulları peygamberlerindedir (Zavotçu, 2006: 568). Söz konusu kıssa, mesnevilere de konu olmuştur. Divan edebiyatında Şeyyad Hamza, Hamdullah Hamdî gibi isimler Yusuf ile Züleyha konulu mesnevi yazmışlardır. Hız. Yusuf, metinlerde genellikle güzelliği temsil eder. Mustafa Özçelik’in şiirlerinde ise Yusuf ile Züleyha’ya kuyu, güzellik, ay, yıldız gibi unsurlarla gönderme yapılır. Küheylan şiirinde de Yusuf’u görünce onun güzelliğinden etkilenip kendilerini kaybederek fark etmeden parmaklarını kesen kadınlara telmihte bulunulur:

“Şimdi bana düşen anıların gölgesinde

Denizlere utanç çarşuları açıp

Cenaze arabalarına tebessümler eklemek mi

Ey kadın olmanın hayali

Yusuf çıkıp geliyor mağarasından

Çevirin yüzünüzü hayretten yana

Sönmeden göğsünde son direncin alevi...” (Küheylan / s. 11)

“Dünyanın Tenhasında” şiirinde ise rüzgârların ulu karanlıklardan çıkıp papatyaları öpmesi, Yusuf ile Züleyha’ya bir göndermedir. Özellikle Hz. Yusuf, aydınlık günlere kavuşmak için karanlıklarda yaşayan ve bu şekilde olgunlaşan bir peygamberdir. Bu karanlıkların en başında kardeşleri tarafından içine atıldığı kuyu, sonrasında ise haksız yere yıllarca kaldığı zindan gelir:

“Rüzgârların bir dağ yalnızlığında

ulu karanlıklardan çıkıp

papatyaları öptüğü gibi

yüzümü güneşine çevir

yusuftan züleyha'dan

bir işaret düşür kaderime...” (Dünyanın Tenhasında / s. 26)

Hz. Yusuf, başına türlü belalar gelse de, bunlara sabretmiş ve isyan etmemiştir. Başına gelen sıkıntılardan biri de kardeşleri tarafından kuyuya atılmasıdır. Şair de şiirinde yaşadığı çaresizliği dile getirmiş ve kendisinin Hz. Yusuf gibi bir bela kuyusunun içinde olduğunu söylemiştir:

“Bir belâ kuyusunda Yusuf gibi çaresiz

Savrulurken bir ihanetin pençesinde

Kalbime sığınıp bir niyet tuttum içimden

Bir umuda tutunup seni düşündüm

Aya bakıp geceleri

Senin için konuştum yıldızlarla...” (Gelişine Övgü / s. 13)

“Niyaz Makamında 2” şiirinde ise şair kendisini çöllerin yeni Kays’ı ve Yusuf’u olarak nitelendirir. Hz. Yusuf, çöl yakınlarında kardeşleri tarafından bir kuyuya atılır. Çöl denilince Yusuf’la beraber Mecnun da akla gelir:

“İşte şimdi o kuşlarla

Nazım ve niyazım sana

Ben ki şimdi çöllerin yeni mecnunuyum

Adım Yusuf adım Kays...” (Niyaz Makamında 2 / s. 26)

Şair, “Fotoğraf” adlı şiirinde kendisini kuyudaki Yusuf ile özdeşleştirerek zamanın Yusuf’u olarak nitelendirir. Hz. Yusuf yaşadığı sıkıntılar karşısında nasıl sabrettiyse şair de öyle sabrettiğini ifade eder.

“Şimdi bu kuyuda

Yeni bir Yusuf’um ben

Sabır der kendime bakıp

Seni seyredirim içimde...” (Fotoğraf / s. 22)

Dinî Şahısları Konu Alan Mazmunlar

Hz. Yakup

H. Yakup, Kuran-ı Kerim’de adı geçen peygamberlerden olup Hz. Yusuf’un babasıdır. Hz. Yakup, kardeşlerinin Yusuf’u kıra gezmeye götürme bahanesiyle yanlarına alıp onu kuyuya attıkları andan Yusuf’a kavuşacağı ana kadar ağlamış hatta üzüntüden gözlerini kaybetmiştir. Yusuf’un gömleğini gözlerine sürdüğünde ise tekrar görmeye başlamıştır. Mustafa Özçelik’in “Kuyu” şiirinde Hz. Yakup’a gönderme yapıldığı görülür. Şair kendi yüzü ile Hz. Yakup’un yüzü arasında benzerlik kurmuştur çünkü Hz. Yakup’un yüzünde acılı bir bekleyiş, hüznün, ağlamaktan ak düşen gözleri vardır. İşte bu yüzden onun özü Yusuf, yüzü de Yakup gibidir. O da Yakup peygamber gibi türlü türlü sıkıntılara, ayrılık acısına sabretmek zorunda kalmıştır.

“Her şey bir uçurumdu

Seslerin sözlerin harmanladığı gecede

Yalnızlık çoğalıyordu durmadan

Başımı alıp yürürken kırlara

Özüm Yusuf yüzüm Yakup’tu...” (Kuyu / s. 88)

Hız. İbrahim

Hız. İbrahim Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden birisidir. Şiirlerde genellikle babasının ve kavminin inancına karşı gelerek putları kırması, atıldığı ateşin gül bahçesine dönüşmesi gibi özellikleri ile anılır (Zavotçu, 2006: 242). Mustafa Özçelik'in şiirinde de Hız. İbrahim, ateşle birlikte ele alınır. "Güneşi Avulasın Ellerimiz", "Diriliş Türküsü" ve "Küheylan" şiirlerinde geçen "İbrahimce yan ateşlerde" dizesi bunun somut bir örneğidir:

*"Bahardan ilhamlanarak
ansızın kalbin açılır
tarihi bir kez de sen yorumlayarak
anla/neyi anlatır kan kırmızı bir şafak
İbrahimce yan ateşlerde
gelecek çocuklar için
okunacak sayfalar bırak..."* (Güneşi Avulasın Ellerimiz / s. 12)

Özçelik, "Güneşi Avulasın Ellerimiz" adlı şiirinde bahar mevsiminin gelmesiyle birlikte kalbinde ilhamın belirlediğini ve bu ilhamla geçmişteki bir olayı hatırlayıp (Hız. İbrahim'in ateşe atılması) bir kez de kendisinin yorumladığını ifade etmiştir. Şair kendisine seslenerek "anla" demektedir. Çünkü tabiat ona bir şeyleri anlatmakta, hatırlatmaktadır. Güneş doğmadan hemen önceki aydınlık anlamına gelen şafak vakti ve bu vaktin gökyüzünde beliren kan kırmızı rengi şaire ateşi hatırlatır. Ateş, kızıldır. Bu görüntü karşısında şair ansızın Hız. İbrahim'i; dolayısıyla onun Nemrut tarafından ateşe atılması olayını hatırlamış ve şiirini kaleme almıştır. Çünkü gelecek nesillere, çocuklara okunacak sayfalar, şiirler bırakmak istemektedir.

*"Şimdi biz kuşlar ve baharlarla anlaşır
Bin yürek bir orman yangınında
Yeniden yerden göğe uzanır
Yeni İbrahimler hazırlamıştırdır..."* (Diriliş Türküsü / s. 36)

“Diriliş Türküsü” adlı şiirde geçen yangın kelimesi dolayısıyla ateş ve İbrahim Hz. İbrahim’in ateşe atılmasına bir göndermedir.

“Gecenin kavsinde müntehir yarasalar

Lunaparklarda sana yer yok

Yiğit olmanın keskin dönemecinde

Yine bir İbrahim dersi

Yine önümüzde dağ kan gül ve ateş...” (Küheylan / s. 11)

Küheylan adlı şiirde geçen dağ, kan, gül, ateş ve İbrahim anlamca birbiriyle ilgili kelimelerdir. Kan, dağ (yara), gül ve ateş kırmızıdır. Dağ bilinen anlamının dışında aynı zamanda yara demektir. İnanışa göre Hz. İbrahim ateşe atıldığında Allah tarafından ateş bir gül bahçesine dönüşür. Şair Küheylan şiirinde bu olaya göndermede bulunur ve bu olaydan bir ders çıkarılması gerektiğini vurgular.

Hz. Meryem

Hz. Meryem, Hz. İsa'nın annesidir. Hz. Meryem, genellikle iffetli bir kadın olarak adından söz ettirmiştir. Onun en dikkat çeken yanlarından birisi hiç evlenmeden mucizevi bir doğumla Hz. İsa'yı dünyaya getirmesidir. Şiirlerde ise genellikle Cebrail'in ziyareti, ona üflemesi, bekâreti, iffeti, çektiği çileler dolayısıyla anılmaktadır (Zavotçu, 2006: 326). Mustafa Özçelik'in sadece birkaç şiirinde Hz. Meryem'in adı geçer. “Bütün Yürekler Afrika” şiirinde Hz. Meryem'in mahcup ve ürkek yüzü ile ay arasında ilgi kurulur:

“Gece yalnız düşler kurarken

çağlarca mahcup ve ürkek

bir meryem yüzü gibi

ay bakar da bize

nice erler çıkar çıkarır göğsünden

zamanın keskin kılıçları

alnimıza çarpıp düşer yere...” (Bütün Yürekler Afrika / s. 20)

Buhûr- 1 Meryem tütsü olarak da kullanılan ve meryemana eli de denilen bir çiçektir. Efsaneye göre Hz. Meryem, Hz. İsa'yı dünyaya getirirken zorlandığı için bu çiçeği tutmuş ve bu çiçek sonradan el şeklinde belirmiştir (Pala, 2012: 76). Bu çiçeğin kokusunun Hz. Meryem'in kokusu olduğuna inanılmaktadır (Onay, 1993: 73). Özçelik, Okyanus şiirinde Hz. Meryem ile koku arasında ilgi kurar:

“Kulaklarımda o ses ! Zuhûr...

Meryem'in tükenmez râyihası

Kalbimde beyaz bir elif

Biliyorum, bir çınarın dibinde

Sevdiğim bir mevsimin içindeyim

Beni suretten geçiriyor esrar...” (Okyanus / s. 15)

Hz. İsa

Hz. İsa, Hz. Meryem'in oğlu olarak mucizevi bir şekilde doğmuştur. Cebrail'in Meryem'e ruh üflemesiyle babasız olarak dünyaya gelen Hz. İsa, Rûhullah sıfatıyla anılmıştır (Zavotçu, 2006: 250-251). Ölülere diriltebilen bir mucizeye sahip olan Hz. İsa, Hristiyan inancına göre çarmıha gerilerek öldürülmüş, İslam inancına göre ise öldürülmemiş, ruhu göğe çıkarılmıştır. Mustafa Özçelik'in şiirinde ise Hz. İsa'ya şu şekilde gönderme yapıldığı görülür:

“Yası tutulacak bir ölüm olmayacak benimki

Çünkü sırrımı hep gizli tuttum

Bir tebessüm olsun sunamadım ırmaklara

Kralların önünden sesimi yükselterek geçtim

İçimde İsa özlemleri

Ellerimde yakılan gemilerimin külleri

Mantık öğrenmekten vazgeçip

Dikkatim göklere takılı kaldı

Kaydım silindi yeryüzü defterinden

İçimde araçları ve akrepleri

Birlikte kızdıran öfke..." (Veda / s. 68)

Hz. Musa

Hz. Musa, adı Kur'an-ı Kerim'de geçen peygamberlerden birisidir. Şiirlerde ise ejderhaya dönüşen asası, Firavun ile mücadelesi, Kızıldeniz'i yarması, Hızır ile arkadaşlığı, ağaçtan çıkan ateşin Allah'ın tecellisi olduğunu öğrenmesi, Allah ile konuşması gibi mucizeleriyle anılır (Zavotçu, 2006: 352).

"Bizi bulup beğenen yağma

Şeytan özlerinden firavun sözlerinden kalma

Musa'nın huzur dolu su saatlerinde

Olağan günlerin olağan dışı saatlerinde

Yeniden bir daha söyledik

Yaşanmaz sanılan zamanlara ait

Hep yeni dünya kelimelerini

Tutunurduk zeytin dallarına..." (Haber / s. 41)

Hz. Musa'nın mucizelerinden biri de asasını taşa vurmasıyla birlikte yerden su fışkırması ve bu suyla kavminin susuzluğunu gidermesidir. Şiirde geçen "Musa'nın huzur dolu su saatleri" dizesi bu olayı hatırlatır. Aynı zamanda asasıyla Kızıldeniz'i ikiye bölmesi ve Firavun ve askerlerinin o suda boğulması olayına da telmihte bulunur şair.

Sonuç

Mustafa Özçelik, divan edebiyatından tasavvuf kültürüne kadar pek çok kültürel birikime sahip modern Türk şairlerindedir. Şiirlerinde çöllerde gezinirken Leyla ile Mecnun'u; dağ, kazma gibi kelimeler aracılığıyla Ferhat ile Şirin'i; kuyunun, kırın, sabrın olduğu yerlerde ise Yusuf ile Züleyha'yı anarak lirik üslubunu gelenekten gelen şahsiyetlerle sanatına yansıtmaya çalışır. Şiirlerinde aşk, gelenek, kültür, modern zaman gibi temaları işleyen şair, geçmişle modern zamanı aynı çatı altında ifade ederek gelenekle bağı

koparmamaya çalışır. Onun bu gelenekçi yanı, şiirlerinde geçmiş edebiyat izlerinin açık bir şekilde görülmesini sağlar. Özçelik, modern bir şair olmasına rağmen, şiirlerindeki şahısların tamamını divan şiiri geleneğinden almıştır. Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Ferhat ile Şirin gibi aşk konulu hikâyeler ve Hz. Meryem, Hz. Musa, Hz. İbrahim, Hz. Yakup gibi dinî şahsiyetler onun şiirlerinin şahıs kadrosunu oluşturur. Şair böylece gelenekle modern sentezleyerek başka bir deyişle şiirlerinde klasik mazmunlara yer vererek yüzyıllar geçse de geleneğin etkisini yitirmeyeceğini gözler önüne sermiştir.

KAYNAKLAR

- AYAN, H. (2008). *Fuzûlî, Leylâ vü Mecnûn*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- DURMAN, N. (2017). "Mustafa Özçelik Şiiri", *Edebiyat Bülteni*, (14), 29-31.
- KANTER, B. (2017). "Ölüme Yaşamak Yahut Kısa Sürmüş Bir Günün İki Yüzü", *Edebiyat Bülteni*, (14), 36-38.
- KAHRAMAN, M. (1996). *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- KURTULMUŞ, Ş. (2013). "Dağın Önünde Yunus'la Buluşmayı Bekleyen Şair", *İstanbul Bir Nokta Aylık Edebiyat Dergisi*, (133), 8-10.
- MENGİ, M. (2015). *Divan Şiirinin Arka Bahçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- OKUYUCU, C. (2010). *Divan Edebiyatı Estetiği*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- ÖZÇELİK, M. (1998). *Şiir İklimi*. Konya: Esra Yayınları.
- ÖZÇELİK, M. (2010). *Bir Irmak Düşü*. İstanbul: Çıra Akademi.
- ÖZÇELİK, M. (1995). *Dünyanın Tenhasında*. Konya: Esra Yayınları.
- ÖZÇELİK, M. (1995). *İfşa*. İstanbul: Beyan.
- ÖZÇELİK, M. (1995). *Serenat*. Konya: Esra Yayınları.
- ÖZÇELİK, M. (1997). *Güneş ve Ayna*. İstanbul: Beyan.
- ÖZÇELİK, M. (2012). *Ateş Denizi*. Ankara: Ebabel.
- ÖZÇELİK, M. (2012). *Gül ve Hançer*. İstanbul: Nar.
- ÖZÇELİK, M. (2017). *Dilim Ol Söyle*. İstanbul: Çıra Akademi.
- PALA, İ. (2012). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- SOYAK, M. (2017). "Gül ve Hançer Odağında Mustafa Özçelik Şiiri", *Edebiyat Bülteni*, (14), 57-59.
- ŞENÖDEYİCİ, Ö. (2016). *Sorularla Klasik Türk Edebiyatı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Mustafa Özçelik'in Şiirlerinde Yer Alan Mazmunlar Üzerine Bir İnceleme

TALAT ONAY, A. (1993). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Cemal Kurnaz, (Haz.). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

TANPINAR, A. H. (2001). *19. Asır Türk Edebiyatı*. İstanbul: Çağlayan Kitapevi.

TÖKEL, D. A. (2017). "Bir Sevgili Olarak Kadın İmgesinin Doğuşu: Leylâ ile Mecnûn", *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında Kadın Sempozyumu*, Amasya: Amasya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.

YAVUZ, K. (2005). "Leylâ ile Mecnun Hikâyesinin Edebiyattaki Yeri". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 57- 69.

ZAVOTÇU, G. (2006). *Divan Edebiyatı Kişiler Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi.